

دانشگاه فردوسی مشهد

دانشکده علوم

گروه فیزیک

پایان نامه کارشناسی ارشد فیزیک

عنوان:

سالیتمونها و برگشت FPU

استاد راهنما:

دکتر پروین اسلامی

مشاور:

دکتر محسن سربیشه‌ای

نگارش:

زینب نوریان

تابستان ۱۳۸۷

منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قرنتست و به شکر اندرش فرید نعمت. هر نفسی که
فرومی رود مدحیاست و چون برمی آید مفرح ذات. پس در هر نفس دو نعمت است و بر هر نعمت
شکری واجب.

از دست و زبان که برآید   کز عهده شکرش بدرآید
پس خدای را که نعمت بر ما تمام کرد و روزیمان نمود تا بر خوان کرم امام، شتم کسب علم
کنیم که لان شکرتم لازید نکم.

باشد که سایه حیات آن امام همام پیکگاه از سر ما کم نشود و هر کجا باشیم کدای این بارگاه باشیم.

یا علی بن موسی الرضا (ع)!

اگر از آسمان اتم امید زندگی دارم   اگر از طاق ابرویت بیافتم بر نخواهم خواست

و تقدیم

به صدر نشینان کمنام کو، بسگی که با سکوت خود فریاد می کنند: عشق فقط در کتابها
نیست و هنوز می توان عاشق زیست. آفتابی لب درگاه شماست که اگر در بکشاید به رفقا شامی تابد.

هرگز نمرود آنکه دلش زنده شد به عشق   ثبت است بر جریده عالم دوامتان

آموختنی های این پایان نامه حاصل یاری خوبانی است که تا به امروز در تاریکی ابهام نقطه های بی پاسخم روشنی را به من هدیه دادند و این فراز را بر من هموار نمودند. یارشان رامی ستایم و نشان را در اولین لوح ماندگارم می بخارم. با شکر از مادرم که با صبرش مهرمادی را به تامی عیان نمود و عشقش همواره حامی نخطات دشوار من بود و پدرم که با استواریش، استقامت و سخت کوشی را به من آموخت.

حمایت های بی شائبه و همه جانبه استاد بزرگوارم خانم دکتر اسلامی را ارج می نمم که به حق، بی یاری ایشان هرگز قادر به انجام این کار نبودم.

از جناب آقای دکتر سربیشه ای که در طول کار از راهنمایی های ایشان بهره مند بودم و همچنین از جناب آقای دکتر گروسی و جناب آقای دکتر جاویدان که قبول زحمت نموده و مطالعه ان پایان نامه را بر عهده گرفتند فراوان سپاسگزارم. در نهایت با شکر از تامی کسانی که مهرورزیشان در طول سالیان، روشنگر تاریکی های راهم بود و بایسته است که نام ایشان را بر برگه زرین بخارم و تنها نامی را که می توانم برایشان برگزینم "دوست" است و بس.

چکیده

فرمی ، پاستا و یولام با شبیه‌سازی یک زنجیر ۳۲ ذره‌ای غیرخطی، علی‌رغم انتظار رفتارهای آماری مشاهده کردند که سیستم به حالت اولیه برمی‌گردد. این معما با در نظر گرفتن سیستم به صورت پیوسته و با استفاده از توصیف سالی‌تونی حل شد. در این پایان‌نامه با شبیه‌سازی مساله FPU و اضافه کردن جملات غیرخطی مراتب بالاتر ، معادلات فرم نرمال این سیستم‌ها را در حالت پیوسته به دست آوردیم و نشان دادیم در سیستم‌هایی که معادلات فرم نرمال جوابهای هموار دارند، می‌توان پدیده FPU را مشاهده کرد. هرگاه معادلات فرم نرمال سیستم تکینه شوند پدیده FPU هم ناپدید می‌شود. در قسمت دوم مقایسه بین مدل‌های FPU با مدل کاملاً انتگرال‌پذیر $Toda$ انجام شده و با انتخاب شرایط اولیه سالی‌تونی تحول این سیستم‌ها بررسی شده‌است.

فهرست

• فصل اول: سالیتون برانگیختگی غیرخطی

۱	مقدمه
۳	موج سالیتاری - سالیتونها
۴	معادله KdV
۵	خصوصیات شبه ذره‌ای در سالیتونها KdV
۷	معادله ساین-گوردن SG
۸	سالیتونهای توپولوژیک
۹	اندیس‌های توپولوژیک
۱۰	خصوصیات جواب معادله SG
۱۱	معادله NLS

• فصل دوم: مساله FPU در فرم اختلالی

۱۴	مقدمه
۱۴	فرمول بندی مساله غیرخطی در فرم اختلالی
۱۷	بررسی مدل‌های FPU
۱۸	معمای FPU
۲۲	آشوبهای دینامیکی
۲۲	انتگرال پذیری معادلات غیرخطی

• فصل سوم: مفاهیم اساسی تئوری آشوب

۲۵	مقدمه
----	-------

۲۵	سیستم‌های ارگودیک
۲۶	سیستم‌های معین
۲۸	آشوبهای دینامیکی و مساله FPU
۳۰	معیار همپوشانی تشدید
۳۱	مکانیک آماری و پدیده FPU
	فصل چهارم: تئوری شبه پایداری و برگشت FPU
۳۴	مقدمه
۳۴	نحوه به دست آوردن معادلات فرم نرمال از مساله اصلی
۴۴	نتایج
۴۶	محدوده اعتبار معادلات فرم نرمال
۴۸	تحلیل KdV و طیف FPU
۵۰	مقیاسهای زمانی واهلش در مساله FPU
	• فصل پنجم: شبیه‌سازی مدلها و توصیف نتایج
۴۹	مقدمه
۴۹	کمیت‌های مناسب برای تحلیل پدیده FPU
۵۱	برگشت FPU و ارتباط آن با شرایط اولیه
۵۱	بررسی مدل‌های FPU
۶۷	مدل کاملاً انتگرال‌پذیر Toda
۶۸	مقایسه پایداری در شبکه‌های $Toda$ و $FPU - \alpha$
۷۰	مقایسه زمان برگشت در شبکه‌های $Toda$ و $FPU - \alpha$

۷۳

تحول مدلهای انتگرال پذیر غیرخطی به ازای شرایط اولیه سالیتمونی

پیوست ۱

پ ۱

بدست آوردن مختصات بهنجار سیستم خطی

پیوست ۲

پ ۴

مختصات کنش _ زاویه (I, θ)

پیوست ۳

پ ۶

نگاشت استاندارد چیرکوف

پ ۷

معیار همپوشانی تشدید

پیوست ۴

پ ۹

تبدیل معادلات دیفرانسیل مرتبه های بالاتر به مجموعه ای از معادلات دیفرانسیل مرتبه اول

پ ۱۰

روشهای انتگرال گیری معادلات دیفرانسیل مرتبه اول

پیشگفتار

مدت زمان طولانی است که برای توصیف پدیده‌های طبیعت از قوانین خطی استفاده می‌کنیم. به عنوان مثال: معادلات نیوتن، معادلات ماکسول و معادلات شرودینگر همه خطی‌اند و با استفاده از آنها فقط پاسخ خطی سیستم نسبت به تحریک خارجی بدست آمده است. در حقیقت می‌دانیم که اغلب دستگاه‌های فیزیکی و معادلات حاکم بر آنها غیر خطی‌اند. انشتین معتقد بود که قوانین طبیعت نمی‌توانند خطی باشند و پیشنهاد داد، از آنجا که معادلات اساسی فیزیک غیرخطی‌اند، باید در ریاضیات فیزیک تجدید نظر شود. به هر حال تعداد زیادی از سیستم‌های واقعی غیرخطی‌اند در حالی که اغلب مدل‌های تئوری هنوز هم برپایه یک توصیف خطی قرار دارند. برای بررسی مسایل غیرخطی می‌توان اثرات غیرخطی را به عنوان اختلال‌هایی کوچک به مدل خطی که با ریاضیات آن آشنا هستیم، اضافه کرد.

این خطی کردن‌ها ابزارهایی تقریب زنده هستند که ناتوانایی ما را در برخورد با مساله اصلی نشان می‌دهند. هر چند موارد فیزیکی بسیاری وجود دارند که در آنها تقریب خطی برای اهداف ما ارزشمند و مناسب است، با این حال این حقیقت وجود دارد که در بسیاری از موارد دیگر، خطی کردن قابل توجیه نیست. تقریب خطی گاهی می‌تواند رفتارهای مشخص سیستم را از بین ببرد و مطلقاً غلط باشد.

روش دیگر برای بررسی مسایل غیر خطی، استفاده از ریاضیات غیرخطی و معادلات غیرخطی است. هر چند بخش گسترده‌ای از ریاضیات به این مقوله می‌پردازد، اما همچنان اطلاعات اندکی از سیستم‌های غیرخطی و معادلات حاکم بر آنها در دست است و ابزارهای لازم برای حل این مسایل پیچیده وجود ندارد. روش دیگر که در حل مسایل غیرخطی خیلی کاربرد دارد، استفاده از محاسبات عددی و شبیه‌سازی‌های کامپیوتری است. در ابتدا از کامپیوترها فقط برای محاسبات حجیم و پیچیده استفاده می‌شد. امروزه علاوه بر محاسبات، استفاده گسترده از کامپیوترها در شبیه‌سازی مسایل و ترتیب دادن آزمایشات عددی، بسیار متداول است. برای محک-زدن حدس‌های نظری در جایی که ابزار تحلیلی کافی برای حل مسایل غیرخطی وجود ندارد، می‌توان از

آزمایشات عددی به خوبی بهره گرفت. هر چند این آزمایشها پیچیدگیهای آزمایش حقیقی را ندارند، در بعضی زمینهها آنقدر در مورد نتایج آنها به اطمینان رسیده‌ایم که اگر نتایج این محاسبات با نتایج تجربی در تناقض باشند، در نتایج تجربی شک می‌کنیم. قابلیت آزمایش شرایط مختلف و تغییر آسان پارامترهای مساله آزمایشگاه وسیعی با قابلیت فراوان برای شناخت هر چه بهتر جهان اطراف در اختیار ما قرار داده است.

در سال ۱۹۵۵، فرمی، پاستا و یولام، برای اولین بار از محاسبات عددی در شبیه‌سازی یک سیستم غیر خطی فیزیکی استفاده کردند [۱]. این آزمایش که به نام آزمایش *FPU* معروف شده است نقطه شروع آزمایشهای عددی در شناخت طبیعت می‌باشد، همانطور که نقطه شروع یکسری مطالعات روی سیستم‌های غیرخطی هم به حساب می‌آید. در این آزمایش به منظور تخمین آهنگ گرمایی شدن یک کریستال غیرخطی یک بعدی زنجیری ۶۴ ذره‌ای در نظر گرفتند که ذرات مجاور در این زنجیر با هم برهمکنش غیر خطی داشتند. پتانسیل بر همکنش شامل پتانسیل نوسانگر هماهنگ بود که تصحیحات غیرخطی قانون هوک به صورت جملات اختلالی، به این پتانسیل اضافه شده بودند. سیستم غیرخطی فوق، با تعداد درجات آزادی زیاد آن به نظر می‌رسید که سیستمی ارگودیک باشد و مستقل از شرایط اولیه، مشابه یک سیستم آماری رفتار کند. در حالت اولیه سیستم را در اولین مد بهنجاران قرار دادند و با شبیه‌سازی مدل و بررسی تحول سیستم بر حسب مدهای فوریه انتظار داشتند که به علت حضور جفت شدگی‌های غیرخطی انرژی ذخیره شده در اولین مد با گذشت زمان به سایر مدها منتقل شود و نهایتاً به تعادل گرمایی و همپاری انرژی برسد. نتایج محاسبات فوق نشان می‌داد که هر چند در ابتدا سایر مدهای سیستم برانگیخته می‌شدند، برخلاف پیش‌بینی‌های آماری با گذشت زمان، تقریباً همه انرژی به مد اولیه برمی‌گشت. از طرفی سیستم‌های غیرخطی‌تر در زمانهای کوتاه‌تری به حالت اولیه برمی‌گشتند. این برگشت که به برگشت *FPU* معروف شده، تا ده سال به عنوان یک معما برای جامعه فیزیک مطرح بود و برای حل آن کوششهای مختلفی صورت گرفت.

در سال ۱۹۶۵، زابوسکی و کروسکال، با انجام آزمایشی مشابه و در نظر گرفتن زنجیری پیوسته از ذرات، برگشت FPU را به خوبی توسط مدل سالیتوننی توجیه کردند [۲]. در این شبیه سازی سیستم را به صورت یک ریسمان غیرخطی پیوسته در نظر گرفتند و دریافتند که برای دامنه های کوچک نوسانات ریسمان FPU پیوسته، به خوبی توسط معادله KdV توصیف می شود.

معادله KdV دسته ای از امواج غیرخطی را توصیف می کند که در محیطهایی با پراکندگی ضعیف حضور دارند. در این محاسبات به جای در نظر گرفتن مدهای بهنجار، جا به جایی ذرات در فضای حقیقی بررسی شد و نشان دادند که با گذشت زمان یکسری برانگیختگی غیر خطی در سیستم تشکیل می شود. با بررسی ویژگی های این برانگیختگی ها، از آنجا که برخورد آنها مشابه برخورد ذرات بود در تناظر با الکترون و پروتون و ... این موجودات غیرخطی را سالیتون نامیدند.

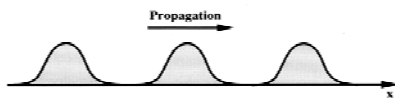
سالیتونهای فوق جوابهای جایگزیده معادله KdV بودند که با دامنه ها و سرعت های متفاوت حرکت می کردند و بدون آنکه تغییری در شکل و سرعت آنها ایجاد شود، با هم برخورد می کردند. پایداری سالیتونها در برخورد منجر به برگشت ریسمان FPU به حالت اولیه می شد و بدین صورت اولین توضیح قانع کننده برای برگشت FPU ارائه شد.

فصل اول

سالیتون برانگیختگی غیر خطی

مقدمه

برای فهمیدن پدیده‌های غیرخطی ابتدا باید پدیده‌های خطی را شناخت. بدین منظور امواج خطی را در یک محیط ایده‌آل (خلا) در نظر می‌گیریم. در حالت کلی می‌توان موج را به صورت انتشار یک حالت از حرکت در ماده، تعریف کرد که در ذات خود مفهوم تناوبی بودن را در بردارد.

شکل ۱-۱: انتشار موج در محیط خطی.

معادله موج در یک بعد:

$$\square \Phi = \left(\frac{1}{C^2} \frac{\partial^2}{\partial t^2} - \frac{\partial^2}{\partial x^2} \right) \Phi = 0 \quad (1-1)$$

معادله فوق دارای جوابی تناوبی به صورت یک موج خطی $\Phi(x \pm Ct)$ است اگر این جواب دارای خصوصیات ۱ و ۲ باشد.

۱- بدون هیچ تغییر شکل و با سرعت ثابت $C = \omega/k$ در خلا حرکت کند.

از آنجا که $\Phi(x \pm Ct)$ تناوبی است، می‌توان آن را برحسب امواج تخت $\sin(kx \pm \omega t)$ و $\cos(kx \pm \omega t)$ بسط داد.

$$\Phi(x \pm Ct) = \int dk [a(k) \cos(kx \pm \omega t) + b(k) \sin(kx \pm \omega t)] \quad (2-1)$$

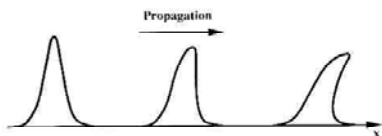
از آنجا که در همه مولفه‌ها، سرعت موجی $C = \omega/k$ یکسان است، باعث می‌شود سرعت کل موج ثابت بماند و شکل آن حفظ شود.

۲- در یک سیستم خطی اصل برهم نهی برقرار است. یعنی اثر نهایی، برآیند اثرات اولیه به صورت مستقل است $\Phi = \Phi_1 + \Phi_2$. در نتیجه در سیستمی شامل چند بسته موج، بعد از برخورد سرعت و شکل بسته‌های موج در حد مجانبی حفظ شده و مشابه حالت آنها قبل از برخورد می‌باشد. با انتخاب یک Φ جایگزیده، می‌توان یک موج جایگزیده داشت.

بحث بالا مربوط به حالت ایده‌آل خلا بود. در حقیقت سرنوشت موج بستگی به خصوصیات محیطی دارد

که در آن منتشر می‌شود. از جمله اثرات محیطی، غیر خطی بودن محیط است که باعث تغییر شکل امواج

بادامنه‌های بلند می‌شود.

معادله موج در محیط غیر خطی:

شکل ۲-۱: انتشار موج در محیط غیر خطی.

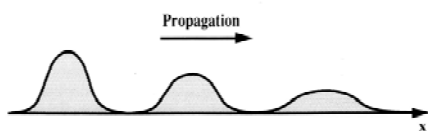
$$\square\Phi + \Phi^3 = 0$$

(۲-۱)

عامل دیگر تغییر شکل موج، پراکندگی محیط است. برای طول موج‌های مختلف، مولفه‌های تشکیل دهنده

موج سرعت‌های متفاوتی دارند. در این حالت شکل هم پراکنده می‌شود و ثابت نمی‌ماند.

معادله موج در محیط پراکنده کننده:

شکل ۳-۱: انتشار موج در محیط پراکنده کننده.

$$\square\Phi + m^2 C^2 \Phi = 0$$

(۳-۱)

$$w^2 = k^2 C^2 + m^2 C^4 \rightarrow \frac{w}{k} = \sqrt{C^2 + \frac{m^2 C^4}{k^2}}$$

در سال ۱۸۵۴ راسل^۱ تشکیل یک قله منفرد در سطح آب را

مشاهده کرد که با سرعت زیاد بدون هیچ تغییر شکل یا کاهش

سرعت در طول کانال پیش می‌رفت.

این امواج منفرد بدون هیچ تغییر شکلی از یکدیگر عبور می‌کردند.

سؤال: چگونه می‌شود موجی فواصل طولانی را بدون هیچ

اتلاف و تغییر شکلی طی کند؟

شکل ۴-۱: قله منفرد مشاهده شده توسط راسل.

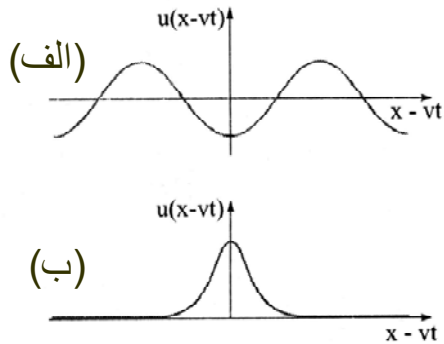

آیا ممکن است جمله پراکنده کننده و غیرخطی اثر همدیگر را طوری خنثی کند که خصوصیات ۱ و ۲ پا برجا

باقی بماند؟

۱- J.Scott Russel.

موج سالیتماری^۱ - سالیتمونها^۲:

شکل ۱-۵: (الف) یک موج خطی تناوبی و (ب) یک موج سالیتماری.

موج سالیتماری جواب یک معادله موج غیرخطی است با چگالی انرژی جایگزیده $\varepsilon(x,t)$ که انرژی آن بقا دارد و با گذشت زمان شکل و سرعت اولیه خود را حفظ می‌کند. موج سالیتماری فقط وقتی می‌تواند وجود داشته باشد که اثرات پراکندگی و غیرخطی به صورت دقیقی همدیگر را خنثی کنند.

غیرخطی بودن محیط می‌خواهد قله را تیز کند در حالی که پراکندگی می‌خواهد آن را پهن کند. موج سالیتماری بین این دو نیروی ویرانگر زندگی می‌کند. بنابراین توازن غیرخطی و پراکندگی علت وجود امواج سالیتماری است و در این حالت موج سالیتماری پایدار می‌ماند. در محیط غیرخطی، امواج سالیتماری خصوصیت ۱ امواج خطی در خلاء را حفظ می‌کنند. دسته‌ای از امواج سالیتماری که خصوصیت ۲ موجهای خطی در خلاء را نیز حفظ می‌کنند، سالیتمون نامیده می‌شوند. در حد مجانبی سالیتمونها بعد از برخورد شکلها و سرعت‌های اولیه خود را باز می‌یابند.

از نظر ریاضاتی سالیتمونها جوابهای جایگزیده معادلات انتگرال پذیرند در حالی که امواج سالیتماری، جوابهای جایگزیده معادلات انتگرال ناپذیر می‌باشد.

خصوصیت جالب سالیتمونها این است که مشابه ذرات با هم برخورد می‌کنند. هر چند شرایط حضور سالیتمونها حقیقی سخت‌تر از موجهای سالیتماری است، در ادبیات روزمره برای همه این مفاهیم از لفظ سالیتمون

۱-Solitary Weave
۲-Soliton.

استفاده می‌شود. سالیتونها امواج غیرخطی جایگزیده و پایداری هستند که پایداری آنها باعث می‌شود بتوانند آشفتگی‌های بزرگ را در خود حفظ کنند و به صورت بسیار موثری انرژی متمرکز شده را منتقل کنند. با این تعریف بسیاری از پدیده‌های طبیعت که برانگیختگی‌های غیر خطی هستند در دسته برانگیختگی‌های سالیتونی جای می‌گیرند [۲۱].

از جمله این سالیتونها می‌توان از امواج سالیتاری سطح آب، سالیتونهای اتمسفری و گردبادها، سالیتونهای اقیانوسی، گرداب در ابرشاره‌ها، امواج آکوستیک در شبکه کریستالی، سالیتونهای مغناطیسی، سالیتونهای اپتیکی، کوانتوم‌های شار مغناطیسی و حرکت جفت‌های کوپر در ابر رساناها، سالیتونهای ذرات بنیادی، امواج سالیتونی در پلاسما، پالسهای فشار خون و ضربان قلب، پالسهای عصبی، انقباضات ماهیچه‌ای، نقص‌های توپولوژیکی در جامدات و ... نام برد.

در این فصل که اختصاص به معرفی اجمالی سالیتونها دارد، سه معادله غیرخطی KdV، SG، NLS را که در مبحث سالیتونها خیلی اهمیت دارند، معرفی کرده و جوابهای سالیتونی آنها را بررسی می‌کنیم [۳].

معادله KdV:

در سال ۱۸۷۱، بوزینسک^۱ نشان داد که موج سالیتاری راسل می‌تواند وجود داشته باشد و به صورت تقریبی شکل و سرعت آن را محاسبه کرد. سرانجام در سال ۱۸۹۵، کورتوگ^۲ و دی‌ورایز^۳ معادله (۴-۱) را بدست آوردند که بر وجود امواج سالیتاری تاکید داشت و به نام معادله KdV مشهور شد.

رابطه (۵-۱) جواب سالیتونی این معادله است.

$$u_t = 6uu_x - u_{xxx} \quad (۴-۱)$$

$$u(x, t) = u_0 \operatorname{sech}^2 \left(\frac{x - vt}{l} \right) \quad (۵-۱)$$

۱-Boussinesq.

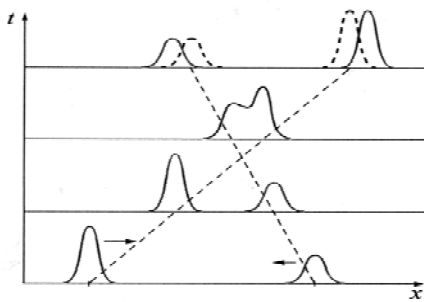
۲- Korteweg

۳-De Vries.

امواج سالیتهاری در شرایط خاصی که جملات پراکندگی و غیرخطی کاملاً همدیگر را خنثی می کنند، می توانند تشکیل شوند. این امواج بتدریج به سالیتهونهایی تبدیل می شوند که توسط معادله KdV توصیف شده و جوابهای سالیتهونی این معادله می باشند.

جواب معادله KdV ، یک پالس تک جهتی را توصیف می کند که دامنه آن با سرعتش متناسب است. این جواب می تواند شبیه یک پالس انرژی، بدون پخش و با سرعت یکنواخت حرکت کند و بعد از برخورد با سایر پالسها، دوباره بدون تغییر شکل ظاهر شود. در حضور اثرات اتلافی این پالس به صورت پیوسته آهسته شده و سرانجام نابود می شود.

خصوصیات شبه ذره ای در سالیتهونها KdV

شکل ۱-۶: برخورد بین دو موج سالیتهاری.

در شبیه سازی رفتار سالیتهونها در فصلهای بعد، برخورد دو سالیتهون KdV مشاهده می شود.

می خواهیم کاملاً کلاسیکی به این قضیه نگاه کنیم .

با انتخاب دو سالیتهون با دامنه های مختلف (از آنجا که

در سالیتهونها KdV دامنه با سرعت متفاوت است، سرعت

این دو سالیتهون با هم متفاوت است.) وقتی سالیتهونها به هم نزدیک می شوند، سرعت موج بلندتر کاهش می یابد در حالی که موج کوتاهتر شتاب می گیرد و سرعت آن افزایش می یابد، نهایتاً دو پالس بدون این که در هم نفوذ کنند ارتفاع و سرعت هایشان را با هم مبادله می کنند و از هم دور می شوند در حالی که ظاهراً به نظر می رسد از هم رد شده اند بدون این که تغییر شکل داده باشند و تنها اثر باقی مانده از این برخورد یک شیفت فازی است، به این معنی که اکنون موج بلندتر (کوتاهتر) اندکی جلوتر (عقب تر) از مکانی است که اگر برخوردی صورت نمی گرفت در آن مکان وجود داشت. بنابراین سالیتهونها در هم نفوذ نمی کنند و برخورد آنها مشابه برخورد توپهای تنیس است.

در برخورد دو توپ تنیس کاملاً مشابه که فقط دارای حرکت انتقالی اند، در لحظه برخورد بدون این که توپها از

هم عبور کنند خصوصیات سینماتیکی خود را با هم عوض می کنند.

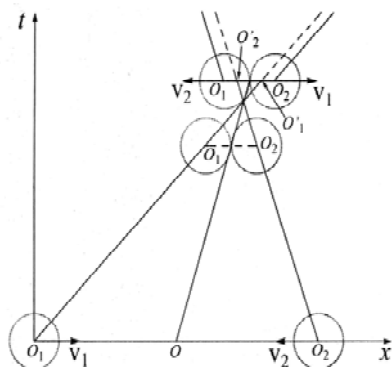
به نظر می رسد که توپها از هم عبور کرده اند و فقط یک شیفت

مکانی در مرکز توپها نسبت به حرکت بدون برخورد آنها چیزی

است که نشان دهنده وقوع برخورد بین توپهاست. این نوع شیفت

مکانی وقتی اتفاق می افتد که زمان برخورد $\Delta t = (t_2 - t_1)$ کوچکتر

از زمان مشخصه $\frac{2R}{V}$ باشد درجایی که R شعاع توپهاست.

شکل ۱-۷: برخورد بین دو توپ تنیس.

با توجه به خاصیت شبه ذره‌ای این سالیتونها، می توان آنها را

به صورت ذرات کلاسیکی در نظر گرفت و برای آنها طبق روابط (۶-۱)، (۷-۱)، (۸-۱) و (۹-۱) به ترتیب

جرم و مومنتوم و انرژی و مرکز جرم تعریف کرد.

$$M = \frac{1}{2} \int u dx \quad (۶-۱)$$

$$p = -\frac{1}{2} \int u^2 dx \quad (۷-۱)$$

$$E = \frac{1}{2} \int (2u^2 + u_x^2) dx \quad (۸-۱)$$

$$x_s = \frac{1}{6} \int x u dx = tp + const \quad (۹-۱)$$

معادله ساین-گوردن SG:

معادله ساین-گوردن تقریباً آسان‌ترین معادله غیرخطی در محیط تناوبی است که در تئوری ماده چگال استفاده می‌شود. در ساختار کریستالی جامدات نقص‌های مخصوصی به صورت جابجاشدگی^۱ مشاهده می‌شود که ساکن نبوده و در ساختار کریستال حرکت می‌کنند. نقص‌هایی از این نوع که در ظاهر بلور قابل رویت‌اند، روی کل ساختار بلور اثر می‌گذارند. این جابجاشدگی‌ها بدون تغییر شکل و آزادانه در کریستال حرکت می‌کنند که تحول و برخورد آنها توسط معادله SG توصیف می‌شود.

یکی از سیستم‌های دیگری که توسط معادله ساین گوردن توصیف می‌شود، زنجیری از آونگ‌هاست که انتهای آنها توسط فنر بهم وصل شده است. معادله ساین-گوردن را در این سیستم بررسی می‌کنیم.

$$\frac{\partial^2 \theta(x,t)}{\partial t^2} - c_0^2 \frac{\partial^2 \theta(x,t)}{\partial x^2} + w_0^2 \sin \theta = 0 \quad (c_0 \text{ سرعت موج خطی است}) \quad (9-1)$$

اگر بخواهیم با استفاده از تقریب خطی سیستم را بررسی کنیم، جواب فیزیکی جایگزیده آن حذف می‌شود. اما بررسی معادله غیرخطی آن در حد پیوسته به معادله ساین-گوردن منجر می‌شود که جواب جایگزیده دارد.

در این معادله مشابه معادله KdV، اثرات غیر خطی و پاشندگی هر دو حضور دارند. جواب سالی‌تونی این سیستم یک کینک است که دو حالت تعادل پایدار پتانسیل را بهم وصل می‌کند. در واقع این کینک یک برانگیختگی است که بین کمینه‌های انرژی مساله وارد شده است.

جواب معادله (9-1) یک سالی‌تون توپولوژیکی است که می‌توان آن را مشابه ذرات نسبیتی در نظر گرفت و برای آن جرم و انرژی و مومنتوم تعریف کرد.

در سیستم آونگ‌ها درجایی که شعاع گلوله‌ها و d فاصله آونگ‌ها از هم است، در این حالت جرم به صورت $m_0 = \frac{8I}{ad}$ تعریف می‌شود. انرژی و مومنتوم به ترتیب طبق روابط (10-1) و (11-1) محاسبه می‌شوند.

---

^۱-Dislocation.